GRAIUL ROMÂNESC

Organ al societăţii GRAIUL ROMÂNESC
Redacţia şi Administraţia Strada Cortului 8, Bucureşti.

Iese lunar sub supravegherea unui Comitet
Abonamentul anual lei 50 in străinătate îndoit

ANUL I No. 10 OCTOMBRIE 1927

CUPRINSUL:

PREŢUL 5 LEI

TIPARUL „CARTEA ROMÂNEASCĂ", BUCUREŞTI
27.188

GRAIUL ROMÂNESC

ORGAN AL SOCIETĂȚII GRAIUL ROMÂNESC

ANUL I No. 10 OCTOMVRIE 1927

Dunărea de jos în viața poporului român [1]

Problema începuturilor poporului românesc este şi o problemă geografică: anume problema raportului dintre teritoriul carpato-balcanic şi grupurile de omenire răspândite pe acest ținut, în vremea când din mijlocul acestor grupări de omenire se desprinde *un suflet colectiv nou* care simte nevoia să se distingă prin numele *nou* de popor românesc. Problema istorică a originei Românilor poate fi deci privită ca un caz particular al unei mai largi probleme geografice. Câştigul e în faptul că disciplina geografică, intenționat, nu se interesează decât secundar de etichetele deosebite ale grupărilor de populație de pe un anumit teritoriu. Ea urmăreşte raporturile permanente sau variabile, între doi factori preciși: 1) o regiune perfect cunoscută, care nu s'a schimbat decât într'o măsură ce se poate lămuri destul de bine şi, ceeace e de un folos nepreţuit, *pe care o putem studia şi azi*, independent de timpul atât de esențial pentru istorie; 2) o populație, adică o massă umană, care deşi se află într'o continuă mişcare şi prefacere, e îndrumată să se mişte şi să se prefacă într'un cadru limitat şi bine cunoscut în toate amănuntele, după normele care se repetă şi aiurea în împrejurări similare. Să nu uităm apoi că această massă umană nu e izolată, ci în atingere directă cu alte masse umane vecine, de unde primeşte influențe şi asupra cărora influențează. Aşa că o întreagă categorie importantă de prefaceri în viața popoarelor are un substrat geografic, se repercutează asupra vecinităților sau este influențată de vecinătăți. Aceasta înseamnă că dacă într'un anume timp şi anume loc informația istorică lipseşte asupra faptelor mai de seamă ale unui popor, ea poate fi *întrucâtva* suplinită, fie prin indicațiile ieşite din cercetarea geografiei umane, fie prin răsunetul pe care l-a lăsat sau l-a primit dela populațiile vecine la care întâmplător evenimntele istorice sunt bine cunoscute.

Prilejul pentru un astfel de studiu a fost dat de ultimele cercetări ale d-lui prof. N. Iorga, asupra vieţei politice româneşti la Dunărea de jos în sec. XII şi asupra vieţei comerciale medievale în S E Europei. Am încercat o examinare a acestor probleme din punct de vedere geografic şi permiţându-mi să comunic Academiei Române o parte din concluziile la care am ajuns,

[1] Fragmente dintr'o comunicare făcută Academiei Române la 14 Oct. 1927.— V. şi „Românii locuiau delta Dunărei în veacul XV", de acelaş, Gr. R. No. 7.

aş fi fericit să văd că ele pot fi considerate ca o contribuţie la rezultatele obţinute până acum...

Dunărea, aşa cum o cunoaştem în zilele noastre, se deosebeşte de Dunărea antichităţii şi evului-mediu. Porţile de Fier, care şi azi, cu toată osteneala şi milioanele cheltuite, formează o zonă periculoasă pentru navigaţie, în antichitate erau asemănate cu vestitele Scylla şi Charybda [1]). Se simţea nevoia de a deosebi cursul superior de cel inferior. Mult timp Dunărea a avut două nume: *Danubiu* era fragmentul dela izvor până la Porţile de Fier, iar *Istrul* era Dunărea inferioară, dela Porţi până la guri... Porţile de Fier au rămas până în zilele noastre fragmentul cel mai sălbatec din toată lungimea Dunărei. Dar spre a înţelege valoarea acestei constatări pentru trecutul nostru e necesar să privim mai de aproape regiunea.

Intreg ţinutul din jurul Porţilor de Fier se prezintă ca un mare obstacol pentru cine vine dinspre Răsărit şi mai ales pentru popoarele rătăcitoare înaintate până aci dealungul Câmpiei Române. Inaintarea prin defileu pentru masse de oameni a fost totdeauna o imposibilitate. Rămâneau numai două coridoare care ocolesc ţinutul şi pe care se puteau scurge convoiurile de barbari: la S valea Timocului, la N valea Mehadiei prelungită cu v. Timişului Aceste coridoare înguste sunt dominate de munţi împăduriţi şi zăvorîte de chei: Derven (dică Poartă, pe turceşte) pe valea Timocului care răspunde la Niş, şi Poarta orientală lângă Teregova, prin care se ajungea în şesul Ungariei. Masivul cuprins între aceste două coridoare se înfăţişează ca o cetate naturală, greu accesibilă atât dinspre Est, *cât şi dinspre Vest*, spre care parte râpi formidabile, fără drumuri, o despart de valea Moravei şi de Şumadia sârbească. Această alcătuire a terenului a fost aliatul cel mai bun al grupului de Români cari s'au putut păstra până azi în această parte a Serbiei, cu toate silinţele uriaşe de sârbizare din partea vecinilor noştri.[2])

---

[1]) Suidas, cit. de **A. P. Calimah**, *Dunărea în literatură şi tradiţiuni.* An. Ac. Rom. 1886, p. 2.

[2]) Spre a nu fi bănuiţi de o exagerare intenţionată, rezumăm în această notă ce spune **Gaston Gravier,** *Les frontières historiques de la Serbie,* Paris, 1919, la p 73–76: Din v. Moravei, spre a intra în acest ţinut trebue să urci un adevărat abrupt (écran montagneux... *véritable zone frontière des mieux marquées dans la nature*). Nici un drum, demn de acest nume, nu există. *Numai dinspre* S vin: drumul Paracin-Zaiciar, abià în 1911 căpătând o cale ferată îngustă, şi drumul Niş-Kragujevaţ. Ţinutul are aspect diferit de al restului Serbiei, climă deosebită, aşezări deosebite. Caracterul populaţiei e cu totul altul. Aci au fost mai mulţi Turci ca în restul Serbiei, – Craina era apanagiul Sultanei-mame; aci sunt mulţi Români. Chiar cei „designaţi drept Sârbi", sunt mult deosebiţi de Sârbii din Şumadia, ca statură, ca spirit, ca costum; *ei vin din S, din Cossovo-polie şi regiunea Vardarului* (deci chiar colonizările de Sârbi împrumută drumurile străvechi ale Românilor G. V.) „Parfois même on hésite à les reconnaître pour Serbes". In tot cursul perioadei istorice, formaţiunile politice rar au trecut zona muntoasă dintre Morava şi Timoc. Autorul numeşte această zonă „frontieră ideala". *Dacia ripensis* din epoca lui Aurelian, s'a întins până aci. Statul bulgar din sec. X a trecut-o câtva timp, dar *Statul Sârb din sec. XIII şi XIV s'a oprit la ea.* Aci rămâne hotarul „cu o fixitate remarcabilă" *timp de şase secole* (paşalâcul Belgrad, provincia austriacă din sec. XVIII, apoi iar paşalâcul, apoi Serbia regenerată). „In prezenţa unei linii atât de puternic accentuate în natură şi atât

Dacă însă, urmând cotiturile unei vâlcele prăpăstioase, împădurite și sugrumate adesea de chei, izbutești să te urci pe înălțimi și privești în jur, cu mirare descoperi că ce pare munte pustiu din valea Dunărei, nu este decât o succesiune de imense podișuri, cu altitudinea dominantă de 5 - 600 m, cu șesuri numeroase și fertile, cu locuințe risipite pretutindeni. Un minunat adăpost pentru o populație agricolă-pastorală, așa cum sunt până azi locuitorii din Craina sârbească, din munții Banatului și din podișul Mehedinților. Semnificativ mai este și un alt caracter: Circulația aproape imposibilă în lungul Dunărei, devine mult mai lesnicioasă în sens transversal, adică deacurmezișul Dunărei. Toate văile coboară perpendicular pe fluviu, ca și drumurile de culme; fluviul e uneori atât de îngust încât locuitorii se înțeleg prin vorbă de pe un mal pe celălalt. Pe alocuri apa care abia a scăpat dintre stânci, se potolește, se desfășură lină ca un lac, înainte de a intra într'o nouă vâltoare. Toți locuitorii de pe maluri sunt minunați luntrași cari mai păstrează „monoxilele", citate din antichitate și pe vremea lui Mircea, adică luntrele scobite într'un singur trunchiu de arbore. Transportul prin defileu, pe vremea Turcilor, se făcea numai prin populația locală, singură cunoscătoare a tainelor fluviului. Există sate, cum e Sipul, lângă „Gherdap", care s'au specializate în astfel de transporturi... Această populație, identică pe ambele maluri, a fost, de când se știe, românească, afară de câteva puncte de colonizare recentă.[1])

Deci regiunea Porților de fier alcătuește o singură *unitate* fizică și umană, permițând o lesnicioasă circulație transversală pe fluviu, dar greu accesibilă atât dinspre răsărit cât și dinspre apus. Ea se leagă pe nesimțite de regiuni asemănătoare, atât spre Nord cât și spre Sud. In Nord se află cuibul cel mai autentic al românismului, iar în Sud, cercetări mai noui au arătat că în toți M. Stara-Planina, în basinurile Niș, Pirot și Sofia, în țara Șopilor, a existat o populație românească, ale cărei urme s'au păstrat până azi în toponimie. Acestea sunt fapte geografice incontestabile, și pe temeiul lor se

---

de clar exprimată în istorie, ar fi fost greu să se invoace nevoi de ordin geografic sau motive din trecut, spre a cere o mărire a teritoriului sau o simplă rectificare de frontieră în această direcție" (p. 76). De aceea, Miloș, la 1833, spre a obține Craina, invoacă *motivul legăturii cu România* și prin ea, cu Rusia. Și câștigă! Pentru acelaș motiv al legăturii mai largi cu România, pacea din Versailles atribuie Sârbilor încă o fâșie largă pe malul drept al Timocului, în întregime locuită de Români. Am fost utilizați, indirect, ca argument pentru mărirea teritorială a Serbiei. In schimb, Sârbii au distrus unitatea Banatului, neștirbit de când există istoria. G. Gravier, care și-a scris cartea înnaintea războiului (în care a murit), era elevul lui I. Cvijci. Puneți față în față ce scrie, după războiu, d. Cvijci, asupra aceluiaș ținut! (I. Cvijci, *La péninsule balkanique*, Paris, 1918, p. 63).

[1]) **G. Vâlsan**, *Românii din Craina Serbiei*, Anuar de Geogr. și Antropogr. II, 1911, și *Românii din Bulgaria și Serbia* în „România și popoarele balcanice", Buc. 1913. Aproape la aceleași rezultate ajunge și **G. Murgoci**, *Caracterul fisic și etnografic al văii Dunării inferioare*, rev. Dunărea (Silistra) 1923, I, p 79. — Pentru marea vechime a populației românești, amintesc, în afară de celebrul pasagiu din Kekaumenos (sec. X) că Românii înainte locuiau la Dunăre și la Sava, — numele orașului Semendria (Smederevo) care vine dela rom. *Sâmedru*.

poate face o serie de deducţii plauzibile asupra rolului acestei regiuni în trecutul neamului nostru.

In primul rând, *ţinutul a fost ostil popoarelor străine*, care nu sunt pomenite aci decât sub forma de dominatori politici, iar nu ca locuitori stabiliţi în regiune. Singuri Slavii se pare că au locuit aci alături de Români, dacă toponimia e un argument de valoare etnică netăgăduită.[1] Se ştie însă că Slavii au preferit văile şi şesurile, aşa că înălţimile au rămas în totdeauna Românilor.[2] Această preferinţă a Slavilor pentru vale şi a Românilor pentru înălţime, aruncă o lumină nouă asupra fenomenului de interpenetraţie dintre aceste două popoare, în toată regiunea carpatică românească. E un fapt caracteristic că, în coborîrea lor spre Sud, Slavii au acoperit toată ghirlanda carpatică şi *au rămas* pretutindeni în aceşti munţi, *în afară de Carpaţii româneşti*, unde au dispărut cu desăvârşire. Aceasta, poate, de oarece Carpaţii româneşti au avut două însuşiri pe care nu le-a avut restul Carpaţilor: pe văile lor au trecut cei mai mulţi barbari şi pe înălţimile lor a locuit o populaţie românească adaptată perfect vieţii de munte. Slavii aşezaţi pe văi, s'au scurs cu râurile văilor, dealungul drumurilor atât de des mătura e de invazii, Românii de pe înălţimi au rămas cu munţii, cu izolarea, duritatea şi conservatismul legate de viaţa munţilor.

In al doilea rând, regiunea Porţilor de Fier se pare că a fost *o cetate ocrotitoare pentru Români*. Ea a permis o viaţă agricolă, pastorală şi pescărească acestei singure populaţii deprinse cu viaţa pe înălţimi Când a fost posibil o organizare politică, vedem că tocmai în jurul acestei regiuni, în Oltenia şi Banat, apar întâiele voevodate carpatice. Se ştie că până în ziua de azi în jurul acestui ţinut s'au păstrat cele mai pure şi mai originale manifestări de viaţă românească.

In al treilea rând, regiunea oferind o uşoară circulaţie transversală pe Dunăre, *a permis legătura etnică între Carpaţi şi Balcani*. O legătură continuă şi mascată, abia simţită dela un loc la altul, dar ajungând la rezultate considerabile după decenii sau secole, ceeace explică dece nu ne-a rămas nici o ştire dacă s'au deplasat şi când s'au deplasat massele de populaţie românească în evul-mediu. Pe când barbarii alergau pe câmpii, se izbeau de cetăţi

---

[1]) Să nu se uite că imaginea toponimică actuală a Crainei nu e aceaş cu a trecutului. In *Tabula Valachiae Cis-alutanae per Frider. Schwantzium A-o. 1723* se pot spicui următoarele numiri în Craina Serbiei: Distr *Cludschul*, vl. *Severinest*, vl. *Popovezul*, vl. *Alb* (alături Bellavoda!), Rv. Cosche-*verde*, M. *Viskul* (Vâscul?), M. *Stirbiz* (*Munţii Ştirbiţi*, azi Ştirbăţ), M. *Zierni*, M. *Goluglav*, M Deli-*Ioon* (nu Iovan, ca azi), M. *Stohl*, vl. *Stubikul*, Rv. *Jabukovezul*, vl. *Podischor*, vl. *Humazului*, vl. *Popovizi* (adică a sat. Popovița); între sate: *Weuga* (Văiuga), *Cusiakul*, *Orestiora*, *Kostest*, *Blazka* (Vlaşca), *Serbovlasch*. Aceasta afară de numiri care sună la fel şi în serb.: Slatina Pravoa (Prahova), Viscka, Widra, etc — Dacă aceste numiri s'ar afla numai pe această hartă s'ar putea contesta valoarea lor. Dar ele se regăsesc la diferite epoce şi la diferiţi autori, cum dovedesc într'o comunicare făcută în 1924 la Soc. Etnografică din Cluj, al cărei buletin e acum sub tipar.

[2]) „Montes colunt libenter ob inveteratum usum“ observă Marsigli despre Rom. din defileul Porţilor de fier. la 1696. „Ii (Valachi) Danubii ripas accolere incipiunt, quae fiunt a Ramis montis Aemi et Carpati“, adică aceeaş extensiune ca şi azi.

călcau ogoarele semănate şi atrăgeau atenţia prin dezastrele lăsate în urmă, Românii la nevoe îşi puteau părăsi aşezările statornice şi se puteau strecura pe drumurile de culmi ale întregului arc carpato-balcanic, nesimţiţi şi tainici, adaptaţi prin secole de experienţă la singura viaţă prielnică pe care o puteau avea în epoca năvălirilor.

Ar mai fi multe de spus în această direcţie, dar cum Porţile de Fier nu sunt subiectul principal al comunicării de faţă, semnalez numai o singură urmare a greutăţii de circulaţie prin defileul Dunărei. Impiedecarea navigaţiei pe această porţiune *a influenţat decisiv asupra drumurilor de comerţ*. Calea largă de ape, a Dunărei superioare, era nevoită să se sfârşească la Belgrad. De aci, curentul comercial părăsea fluviul şi urca v. Moravei până la Niş, de unde se despărţea, fie prin Sofia spre Constantinopole, fie mai ales prin Scoplie spre Salonic. Deci Dunărea superioară a Europei centrale îşi avea gurile comerciale în aceste două porturi mediterane. — Cealaltă Dunăre, Dunărea dacică sau Istrul, din punctul de vedere comercial începea la Porţile de Fier şi se vărsa în Deltă. Era un fluviu mai scurt, dar deosebit de important pentru latura orientală a Europei, fiindcă forma axa unui splendid amfiteatru carpato-balcanic, ale cărui câmpii neistovite ca producţie, alcătuiau cel mai apropiat şi mai bogat grânar al popoarelor Mediteranei orientale şi în deosebi al Metropolei lumii medievale: Constantinopole.—Regiunea Porţile de Fier despărţea deci două lumi deosebite: lumea Europei centrale şi lumea Europei sud-orientale. Fiindcă totuşi între aceste două lumi legături erau necesare şi prin ţinuturile carpatice şi fiindcă ele nu se puteau face decât foarte slab pe calea Dunărei, trebue să admitem că şi în timpuri când nu avem nici o ştire precisă, *existau drumurile de uscat* prin Transilvania şi deacurmezişul Carpaţilor, care legau Europa centrală de gurile Dunărei. Influenţele occidentale nu veniau deci prin regiunea românească cea mai apropiată de Occident, ci prin Transilvania, care cu toată înfăţişarea sa de cetate a fost întotdeauna mai penetrabilă decât regiunea Porţilor de Fier.

Rezumat. — In partea a doua a comunicării s'a tratat, în legătură cu Dunărea mijlocie, influenţa oraşelor comerciale dunărene asupra populaţiei carpatice, problema transhumanţei pastorale şi a pescăriilor dunărene, s'au distins zonele de stepă şi de pădure, fie care influenţând deosebit populaţia dunăreană şi în sfârşit s'a examinat mai de aproape zona Bălţilor Ialomiţei şi Brăilei, cu locuinţele temporare din cuprinsul lor, cu pendularea populaţiei în vreme de primejdie şi cu funcţiunea avută de această zonă în păstrarea caracterului românesc al Dobrogei. — In sfârşit, în a treia parte a comuni-

1) v. şi harta „curentelor metanastazice“ a lui I. Cvijici, *La péninsule balkanique*, Paris, 1918, unde se vede clar că pe toată Dunărea dintre Belgrad şi Severin nu au avut loc decât mişcări transversale de populaţie. Această interesantă hartă nu este însă nici completă nici imparţială, ca şi harta etnografică anexată la aceeaş lucrare. De altfel autorul mărturiseşte singur în prefaţă: Je ne me dissimule pas qu'il est difficile, en ce moment, de parler de certaines questions en toute impartialité».

cării, s'a arătat rolul Dunărei inferioare în trecutul istoric şi în special în Evul-Mediu şi în viaţa poporului românesc. O primă observare este că mai toate popoarele năvălitoare s'au oprit în jurul Dunărei inferioare sau în Deltă. Aşa au făcut şi Bulgarii şi Ungurii şi Pecenegii, cari, chiar când izbuteau să treacă fluviul, întârziau cât mai mult în jurul gurilor, până ce erau siliţi să părăsească această poziţie, fie de alte popoare proaspăt sosite, fie de puterea bizantină, stăpâna de drept şi de fapt ori de câte ori putea a gurilor Dunărei. Motivele acestei atitudini a popoarelor barbare şi-a Bizantinilor nu se pot explica mai convingător de cât prin foloasele fizice şi mai ales economice pe care regiunea le prezintă din aceste vechi timpuri. Lucrul apare într'o lumină vie cu prilejul stăpânirei ruseşti la gurile Dunărei.

Impetuosul prinţ Kievean, Sviatoslav, «Makedonul rusesc», care «mergea ca o panteră în fruntea oştilor sale») sub îndemn bizantin coboară cu 60.000 soldaţi pe Nipru, apoi pe mare şi *se opreşte în Deltă*, cunoscută de mai bine de un secol Ruşilor, moştenitori ai tradiţiilor Ostrogoţilor [2]). De aci începe atacul pe fluviu, supune «*optzeci de oraşe în lungul Dunărei*»[3]), pustieşte toată Dobrogea, bate pe Bulgari la Silistra şi se întoarce încărcat de pradă *spre a se stabili la Preslavăţ*, în imediata apropiere a Deltei. Kievul ameninţat de Pecenegi îl sileşte să părăsească cu regret noua reşedinţă, dar, după ce goneşte pe Pecenegi din preajma Kievului, se întoarce numai de cât spre ţinuturile cu climat blând de lângă Deltă. Bate din nou pe Bulgari, jefuindu le capitala (Prislava Mare de subt Stara-Planina), făcând prizonier pe «ţarul» Boris II şi se fixează definitiv la Preslavăţ, încercând să-şi consolideze stăpânirea în jurul Deltei. Aci se poate menţine timp de patru ani. De nu ar fi fost îndrăsneţele încursiuni până în preajma Constantinopolei şi semeţia obraznică a barbarului, care ridică armata, flota şi mai ales şiretenia bizantină împotriva lui, Sviatoslav ar fi izbutit poate să întemeieze la gurile Dunărei un stat slav, care ar fi schimbat cursul istoriei în regiunile noastre. «Cetatea păzită de Dumnezeu» — cum era numită şi de barbari Constantinopole — avea însă puteri de rezistenţă neaşteptate şi interese prea

---

1) *Chronique dite de Nestor*, trad. **Louis Léger**, 1884, p. 51.

2) **N. Iorga**, *Chestia Dunării*, Văleni, 1913, p. 105. — Nestor pomeneşte de prima incursiune asupra Bizanţului, la 863 Dela gura Niprului, pluteau cu bărcile până la Selina, în Delta Dunărei. De aci înaintau obişnuit şi pe uscat şi pe mare. Drumul pe uscat se făcea prin *Konopa*, Constanţa şi Mesembria (după Const. Profirogenitul). — Invaziunea cea mai serioasă pare a fi fost cea din 935, când Ruşii intră în Bosfor cu zece mii de bărci.

3) Cronica lui Nestor în ed **Drinoff**. Această versiune e adoptată şi de **N. Iorga** (op. cit. şi de **A. Ischirkoff** (*Les Bulgares en Dobroudja*, Bern. 1919. p. 24). **Louis Léger** traduce însă «quatre-vingts villes *au-delà* du Danube», deci «*dincolo* de Dunăre». — Rămânem la traducerea lui **Drinoff**, cea mai recentă şi admisă de istorici autorizaţi, deşi recunoaştem că e surprinzător un număr atât de mare de oraşe în lungul Dunărei.

4) Localitatea s'a păstrat, ca sat, până astăzi. E aşezată pe braţul Sf. Gheorghe — care în trecut avea o mult mai mare importanţă comercială ca acum — la SE de Tulcea, ceva mai jos de desfacerea braţului Sulinei. Satul e atât de legat de Deltă în cât la primejdie, locuitorii fugeau pe grindurile din Deltă, unde e înregistrat de unele hărţi vechi.

mari la gurile Dunărei, ca să-l lase pe Sviatoslav să-și împlinească gândurile. Bătut pe uscat, bătut în Silistra, după un asediu de trei luni, prințul rus amorezat de Dunăre capătă voia să se întoarcă în Kievul său, ca să fie ucis în drum, la 972, de o bandă pecenegă asmuțită pe urma lui de înșiși locuitorii Preslavățului. — Nu ascultase de cuvântul maică-sei care, pe moarte, plină de presimțiri, îl ruga să rămâie la scaunul părintesc și căreia nedomolitul prinț îi răspundea: «Nu îmi place Kievul! *Eu vreau să trăiesc la Preslavăț pe Dunăre, căci acolo e centrul pământurilor mele. Toate bogățiile vin acolo: din Grecia aur și stofe, fructe și felurite vinuri, din Boemia și Ungaria argint și cai; din Rusia blănuri, ceară, miere și sclavi»* (Nestor pentru anul 969 ed. Léger p. 53-54; ed. Drinoff I, p. 338).

Acest pasagiu aruncă o puternică lumină asupra valorii economice a Deltei Dunărei în Evul-Mediu; e curios că a fost atât de puțin semnalat și utilizat de istoricii noștri. Surprinzătorul **Hașdeu** îl amintește (*Istoria critică*, I, 103), dar îl reproduce atât de trunchiat în cât îi ia mai toată însemnătatea. **I. Bogdan** îl reproduce odată întreg, dar îl folosește numai ca argument în stabilirea falsității diplomei bârlădene (*Diploma bârlădeană din 1134*, p. 24). Merita însă mai multă atenție. Căci din acest pasagiu, — exact și concis ca argumentul unui tratat de geografie economică,[1]) Delta se arată nu numai ca *punctul de concentrare* al comerțului local, ci al *unui întreg comerț internațional la care participă toată Europa orientală*. O astfel de concentrare presupune nu numai calea de apă a Dunărei și Mării Negre, ci și *căi de comerț de uscat*, și anume cel puțin căile continentale pe care erau aduși caii și argintul din Ungaria și Boemia, care e greu de presupus că erau trans-

1) Faptul că Nestor scrie cronica în sec. XII, deci cu peste o sută de ani dela moartea lui Sviatoslav, nu scade importanța acestor rânduri. Se dovedește numai că în sec. XII faima mișcării comerciale dela gurile Dunărei, era recunoscută și în acea vreme până în centrul Rusiei. — Autenticitatea cuvintelor lui Sviatoslov nu poate fi pusă la îndoială (ele sunt de altfel reproduse la fel și în altă cronică din sec. XVI; V. I. Bogdan Cronica bârlădeană, p. 24). Citatul nu este un discurs pus în gura prințului din motive literare; el conține subt o formă concentrată, știri în afară de domeniul retoricei și care nu puteau fi inventate de un călugăr din mânăstirile Kievului. Chiar dacă cronicarul nu le-a luat după un document anterior, de sigur el a reprodus conștiincios o tradiție bine cunoscută și care nu putea fi ușor uitată, căci răspunsul lui Sviatoslav trebuie să fi făcut o profundă impresie și asupra bătrânei mame și asupra sfatului de boieri în fața căruia a fost pronunțat. Era doar vorba de cel mai viteaz și mai iubit prinț al dinastiei Kievene și de dorința foarte serioasă a acestuia de a muta reședința strămoșească cu vre-o mie de kilometri mai la sud! — Hașdeu, isbit de o presupusă inadecvență, traduce fragmentul «aur și stofe» prin «stofe aurite», socotind că *aurul* (L. Léger traduce însă prin «argint» = bani, p. 53) nu putea veni din Grecia, lipsită de mine de aur, la gurile Dunărei. Înțelesul e însă cu totul altul pentru cine citește atent și paginile precedente ale Cronicei lui Nestor. De repetate ori, Bizantinii, spre a scăpa de invaziile acestor îndrăzneți barbari, îi încarcă cu daruri de „aur (adică bani sau obiecte) și cu stofe» (de mătase și de multe ori țesute cu *sârmă* de aur). Cf. p 24, 29, 35, 48, 57... de L. Léger. Astfel că Sviatoslav, răspunzând mamei sale și boerilor, se gândea la obișnuitul tribut de «aur și stofe», primit subt formă de dar din Grecia, iar nu la faptul că între bogățiile *naturale* ale Greciei a fi și aurul.

portaţi pe Dunărea plină de pericole la Porţile de Fier. *Din secolul X existau drumuri de uscat care aduceau la gurile Dunărei, avuţii din Boemia, Ungaria — de sigur şi din Polonia şi Rusia — cu două sute de ani înainte de apariţia Germanilor negustori în regiunile noastre.* In Deltă, sau cel puţin în jurul ei, exista o considerabilă activitate comercială, cu vase de comerţ sosind şi plecând din porturi, cu pieţe pe care se întâlneau negustori din diferite ţări, cu populaţie atrasă de bogăţia schimbului. Şi nu avem motive să presupunem că această viaţă concentrată în jurul Deltei, ar fi încetat mai târziu. Din potrivă. Şi aceasta se lămureşte din evenimentele istorice care urmează.

Curând după aventura lui Sviatoslav începe tragica epopee a distrugerii Bulgarilor. Teribilul ţar Samuel găseşte un adversar demn în micul şi îndesatul Vasilie II, care nu cunoştea decât o teroare în viaţă: a discursurilor şi a «palavrelor inutile». Timp de peste 30 de ani se duce un războiu feroce, pe viaţă şi pe moarte. Odată Samuel nu rămâne teafăr decât făcând pe mortul subt o grămadă de cadavre, pe când duşmanul său se îndrepta spre Constantinopole cu un trofeu de o mie de capete tăiate şi cu 12.000 prizonieri. Altădată, după un dezastru pe Strumiţa, Samuel scapă ca prin minune şi izbuteşte să intre în Prilep. «Abia sosit, îl ajunge din urmă un îngrozitor convoiu: tot ce rămăsese din imensa lui armată, cincisprezece mii de oameni, cărora Vasilie le-a dat drumul, după ce i-a făcut prizonieri, dar cărora, printr'un rafinament de cruzime, le-a scos ochii, nelăsând, prin graţie specială, decât câte un ochiu la o sută cincizeci de oameni destinaţi să conducă pe ceilalţi. Bătrânul ţar fu atât de fulgerat de această privelişte, încât «căzu pe spate» şi îşi dete sufletul după două zile (15 Sept. 1014)». (**L. Halphen**, *Les barbares*, pag. 364). Vasilie «Bulgarochtonul» intră triumfal în capitală, târând legaţi de carul său pe văduva, trei fii şi şase fiice ale lui Samuel, după care urmau toţi membrii familiei regale bulgare şi un alaiu impresionant de boeri bulgari. Soarta adevăraţilor bulgari dela Volga era pecetluită. De acum «Bulgarii» nu sunt decât Slavii balcanici bulgarizaţi, cari dacă nu au moştenit decât foarte puţin sânge turanic, au moştenit mai mult din sufletul aspru al predecesorilor. Ce rămâne din bulgărimea de odată se retrage în văile Balcanilor şi mult timp nu mai alcătueşte o primejdie pentru regiunea dunăreană, unde, pe timp de aproape două secole, se întinde relativa pace bizantină.

La 1014 moare Samuel şi tocmai la 1186 izbucneşte răscoala vlaho-bulgară subt Ioniţă care scutură jugul bizantin. Oraşele dela Dunăre şi Mare nu se lasă uşor stăpânite de răsculaţi; Varna cade abia la 1201 [1]). Chiar după căderea acestor oraşe, stăpânirea vlaho-bulgară nu a fost efectivă. D. Tafrali a accentuat faptul semnificativ că în Dobrogea — afară de un caz la Silistra — nu s'au găsit monedele assanide ale acestei epoce de ţarate care ţine până la 1390, pe când din potrivă, monedele bizantine, în grup sau izolate, sunt foarte

1) **G. Brătianu**, *Vicina*. în Bull. de la section historique, X, 1923, p. 24.

numeroase [1]). Toate aceste ţarate sunt mai mult o ficţiune în părţile dunărene [2]). Dacă de pe la anul 1200 a început o stăpânire vlaho-bulgară, mai mult nominală, ea nu a putut ţine mult. La 1224 avem prima invazie tătărească în Dobrogea şi Bulgaria, la 1265 a doua invazie, la 1285 a treia invazie. După fiecare din ele, Dobrogea şi oraşele dunărene, rămâneau pentru câtva timp tributare Tătarilor. In afară de stăpânirea bizantină care de drept nu a încetat niciodată şi care era o garanţie de bună desvoltare a oraşelelor dunărene, măruntele războaie şi invaziile care aduceau alte stăpâniri, nu au fost în stare să întrerupă prea mult viaţa acestor regiuni, până la venirea Turcilor, singurii cari au tulburat profund rosturile anterioare, fără a nimici însă nici ei activitatea dealungul fluviului. Să nu uităm că toate «oraşele» malului drept erau cetăţi formidabile, aşa că războaiele obişnuit se purtau în preajma zidurilor, fără a păgubi prea mult viaţa cetăţilor. Şi de sigur nici interesul barbarilor nu era numai să distrugă. Bulgarii, timp de secole, învăţaseră multe dela Bizantini, iar Tătarii, în afară de tactica de a paraliza printr'un prim exces de cruzime rezistenţa popoarelor, pricepeau perfect valoarea economică a regiunilor cucerite [3]). Scopul lor nu era să nimicească, ci să supună şi să abată direcţia impozitelor dela Bizanţ către Marele Han.

Dar nici vremurile de pace nu trebue să ni le închipuim după vremurile de pace din zilele noastre. Pace desăvârşită nu a existat nicăeri în Evul-Mediu. Era prea mare neastâmpărul neamurilor, mai ales în regiunile dela Dunăre. Dar printre asediuri, invazii locale, devastări şi alarme, care obligau pe locuitori să vegheze necontenit la paza lor şi a averii lor, cetăţile îşi continuau activitatea, iar cetăţenii puteau munci, călători, puteau cultiva pământul şi face negoţ.

In această privinţă, secolul XI e cel mai interesant de urmărit la gurile Dunărei. Ne întoarcem şi stăruim asupra lui, fiindcă ne permite să dovedim încă odată cu fapte incontestabile ceea ce am susţinut asupra activităţii comerciale la Dunărea de Jos, şi fiindcă în acest secol, şi tocmai în regiunea ce ne preocupă, încep a ieşi din negura istorică oarecare semne despre poporul român.

După distrugerea Bulgarilor, în afară de mici atacuri aproape continui, avem la 1043 o nouă tentativă a Ruşilor, cari debarcă după obiceiu în deltă, apoi se îndreaptă prin Dobrogea spre Constantinopol, ca să fie zdrobiţi sub zidurile acestei cetăţi. La 1048, Pecenegii lui Keghen, în număr de 20.000 se opresc *într'o insulă a Dunărei*, înainte de a pătrunde şi a se stabili în Răsăritul Bulgariei. Şi mai târziu, Anna Komnena pomeneşte de căpetenia pecenegă Selte, care *se refugiază în bălţile Dunărei* ca să-şi refacă puterile [4]). La 1065, horde de

1) **I. Tafrali**, *La Roumanie transdanubienne*, p. 92. **V. Brătianu**, op. cit. p. 25.

2) Şi se pare că nu numai în părţile dunărene: «La Bulgarie était une tradition, était un appui idéologique plus qu'une réalité». **N. Iorga**, *Point de vue sur l'histoire du commerce de l'Orient au Moyen-Age*, Paris, 1924 p. 78.

3) **N. Iorga**, *Points de vue...* chap. IV.

4) Asupra aşezărilor temporare sau statornice în lunca Dunărei se vorbeşte în partea a doua a acestei comunicări.

Cumani trec Dunărea, devastează peninsula balcanică și atacă Constantinopole. S'ar crede că după astfel de peripeții nu a mai rămas nimic de orașele dunărene. Cu toate acestea îndată după 1070 avem știri dovedind că lanțul «orașelor dela Dunăre» era intact și prosper. Attaliates, contimporan acestor evenimente, scrie: «Populația pe jumătate barbară, locuind pe lângă Dunăre, murmură» (din cauza decretării *monopolului pe grâne*, ceea ce arată că regiunea era agricolă, făcea negoț cu grâu, avea interes ca această activitate să nu fie stânjenită). „Căci erau pe malul acestui fluviu *numeroase și mari orașe, cu o populație vorbind tot felul de limbi* și întreținând o armată considerabilă; în aceste orașe Scythii, veniți mai de mult *de cealaltă parte a fluviului*, introduc felul lor de viață scitic".

Acest prețios fragment se completează prin altul dela Anna Komnena. In Silistra se afla un șef al acestor localnici, un Tatòs, sau mai bine Tàtos, comandant absolut al cetății, și care nu vrea să asculte de Bizantini. Tatos cere ajutorul Cumanilor și Pecenegilor *de peste fluviu*, și cu aceștia bate pe Bizantini, lângă niște *câmpuri semănate cu meiu* din preajma cetății. Anna Komnena, povestind aceste întâmplări din 1087, arată că iscându-se neînțelegeri între aliații barbari, Pecenegii *se retrag în Ozolimna*, pe care am încercat să o lămurim mai înainte [1]). Ce ne interesează acum din descrierea acestei Ozolimne, este că ea poartă pe apele sale «*multe, mari și greu încărcate corăbii*», de sigur dela și către acele «*numeroase și mari orașe, cu o populație vorbind tot felul de limbi*». Aceasta arată că barbarii, oricât de supărători pentru stăpânirea bizantină, nu putuse împiedica prosperitatea regiunilor dela gurile Dunărei. Insușirile care atrăsese pe Sviatoslav, cu un veac înainte, să-și părăsească patria, erau aceleași, și probabil mai crescute, căci de astădată regiunea se afla în condiții mai mari de siguranță decât în trecut.

Căci, spre a ocroti această activitate dela marginea imperiului, dela care avea folos direct însăși Metropola, se organizează un Ducat. E caracteristic că acest Ducat se numește *Parìstrion* sau *Paradoùnavis*, dovedind prin chiar numele său că nu Moesia sau Scythia Minoră, ci Dunărea, era elementul esențial al acestei formații. Și în titulatura «Comandant al *orașelor* și ținuturilor dunărene», orașele de lângă fluviu apar în prima linie. Se cunoaște, din scrierile mai vechi ale bizantinologilor, iar la noi din lucrările recente ale lui **N. Bănescu** [2]) o serie destul de considerabilă de „Duci de Paristrion", cari aveau subt conducerea lor o armată și o flotă și cari supraveghiază *ambele maluri* ale fluviului. Apare și un lucru nou, scos în evidență de **N. Iorga** [3]), întâiul care pune într'o lumină sensațională pentru noi această epocă: Existența unor organizări voevodale locale. *Tatos*, despre care am amintit, era

1) In partea a doua a comunicării.

2) **N. Bănescu**, *Les premiers témoignages byzantins sur les Roumains*. Byz. neugr. Jahrbücher. III, 1922; *Changements politiques dans les Balkans*, Bull. Sect. hist Ac. Roum. X, 1923.

3) **N. Iorga**, *Les premières cristallisations d'Etat des Roumains*, Bull. Sect. hist. Ac. Roum. V—VIII (1920); *Revista Istorică* V (1919).

un fel de Voevod în Silistra. La Vicina era voevod *Chalis* (nu cumva subt acest nume se ascunde un *Halici?*[1]). Tot voevozi, nu ştim unde, erau *Seslav* şi *Satza* (poate Saccea, după d. Iorga). Ultimul poate domnea în actuala Isacce, care a fost des numită în trecut, — pe lângă Oblucița — şi *Saccea*[2]).

Ceeace cred că nu s'a spus încă este că *această instituție voevodală nu este un fenomen trecător în Dobrogea şi împrejurimi.* Inainte de cei patru voevozi de mai sus se pomeneşte de un *Miltzes*, «senior» al Mesembriei şi Anchialului. Tot voevod, undeva între Silistra şi Mare, era *Solomon*. La 1096 e pomenit voevodul vlah *Poudi os* (= Budilă, cf. satul Budilă în Trei-Scaune). In sec. XII, la 1197, e vorba de *Chrysos* de neam vlah (un Hârsu, după d. Iorga, de unde poate Hârşova), precum în sec. XIV *Balica* aminteşte Balcicul, iar fratele său *Dobrotici* aminteşte Dobrogea, pe când mai modestul *Momcil* aminteşte modestul sat Momcil, dintre Balcic şi Ecrene. Şi *Ivanco*, fiul lui Dobrotici, era tot voevod. — Dar voevozi dobrogeni sunt pomeniți şi după venirea Turcilor. Palatinul din Kulm, 1677, semnalează «150 boeri» în Dobrogea. (Iorga, Acte şi fragm. I. 93). Boscovich, la 1762, găseşte în satul Daiakioi (Dăeni) pe un *Ali-Aga-Vaivoda* (Viaggio, p. 81). Poeziile populare dobrogene, unele descriind lupta cu Letini, Frânci şi Turci, din sec. XIV şi XV, cântă şi ele pe «Domnul *Constantin* boer de Măcin». — Avem aface deci cu o instituție seculară, care în sec. XI era bine întemeiată şi care a rezistat chiar când s'a schimbat suzeranul. Ținând seamă de prosperitatea comercială, dovedită din sec. X, pentru întreaga Dunăre de jos, cel puțin până la Silistra, prosperitate presupunând drumuri de comerț continentale până în Ungaria, Boemia, şi Rusia, ținând seamă că stăpânirea bizantină se întindea *pe ambele maluri* ale fluviului (Kedrenos) şi că «în oraşele dunărene veneau adesea „Sciți" din stânga Dunării în atât de mare număr în cât schimbau felul de viață» (Attaliates), e firesc să ne închipuim că *regiunile carpatice se aflau în contact, cel puțin temporal, cu ținuturile dobrogene, de unde puteau împrumuta nu numai avuții materiale ci şi avuții sufleteşti şi instituții politice.*

Tot aci e prilejul să atragem atenția asupra unui caracter geografic şi etnic, reieşind clar din puținele dar substanțialele ştiri ale istoricilor bizan-

---

1) Puțin mai târziu, 1144, apare în cronicile ruse numirea *Galici* (Ruşii pronunță pe H ca G: *Gârsow*, pentru Hârşova), iar despre extensiunea Haliciului rus spre Sud se vorbeşte între 1152—1160. I. Bogdan, *Diploma bârlădeană* p. 29—30.

2) Poporul şi azi îi zice *Saccea*, iar în documente numirea se întâlneşte des. Amintesc că Paul din Alep o numeşte *Sâkchi*, Cantemir nu cunoaşte decât numirea *Saccea* (pe harta de curând descoperită: *Sacsal*). Hărțile vechi asemenea: O hartă ms. din col. Delisle, sec. XVII *Saktchi*; Rizzi Zannoni, 1769: *Sacsal*; Moihey, 1788: *Saczi*; Roth. plagiatorul lui Cantemir, 1741: *Gacsal*, *Isaktzchi* şi *Saktscha*; A de la Motraye: *Saccia*; Ionescu de la Brad: *Saccea*. Oricare ar fi legătura cu presupusul strămoş Satza, e sigur că acest oraş s'a numit în vechime Saccea (care pare din aceeaş familie de nume cu Dracea, Stârcea, Cârcea, Borcea, etc.) şi e de presupus că acesta e adevăratul său nume creştin Isaccea s'a născut din Saccea, cum Ismail s'a născut din Smil, Istambul din Stambul skender din Skander.

tini din sec. XI. E vorba de *populația amestecată a orașelor dunărene.* «Mixobàrbarii» din Attaliates, cari vorbesc «tot felul de limbi», amintesc pe «Mixèllinii» din vremea lui Alexandru cel Mare, amintesc atâtea numeroase semnalări din vremuri mai noui, precum și fizionomia actuală a orașelor dunărene. Dunărea are caracterul lungilor fluvii navigabile care străbat regiuni locuite de popoare deosebite. Geografii antici numărau peste douăzeci de popoare care se hrăneau pe malurile fluviului [1]). Numărul popoarelor nu scăzuse în Evul Mediu. Activitatea în legătură cu fluviul permitea amestecul acestor populații în porturi, cu atât mai pestrițe cu cât regiunea era mai circulată. Cum de sigur în vremurile vechi porțiunea cea mai circulată a fluviului a fost în preajma gurilor, aci apare mai accentuat acest caracter care și azi dă originalitatea și vigoarea porturilor noastre dunărene. *Dunărea inferioară era o zo ă de puternică atracție chiar pentru populații mai depărtate, cu atât mai mult a trebuit să atragă în orașele sale, mari și numeroase, neamurile vecine care aveau ceva de vândut sau de cumpărat.* «Negoț», «Negustor», «a vinde», «a cumpăra», sunt vechi cuvinte latine în limba noastră [2]) ceea ce arată că prin orice împrejurări am trecut și cu orice ne-am fi ocupat, «schimbul», «câștigul» sau «pierderea» — și ele sunt cuvinte latine — nu le-am uitat.

In acest amestec de popoare la Dunăre, istoricii străini au văzut Greci, Ruși, Bulgari, Pecenegi, Cumani, și niciodată Români, deși poate aceștia ar fi fost întâii de semnalat. E drept, cu numele de Vlahi, aceștia nu sunt pomeniți în timpul și în regiunea care ne preocupă. Se vorbește numai de «Sciții» dela Dunăre și de peste Dunăre. D-nii Iorga și Bănescu au analizat atent izvoarele bizantine și au arătat că sub acești Sciți nu se pot înțelege nici Bulgari, nici Pecenegi, nici Cumani, nici Ruși. Rămâne ca mai probabil să se înțeleagă Români. — Nu e căderea mea să intru într'o discuție de specialiști și nici nu mă gândesc să mă împărtășesc cu ceva din gloria pe care va aduce-o confirmarea unei astfel de descoperiri. Imi permit să insist fiindcă întâmplarea m'a făcut să dau de un text care nu știu să fi fost folosit în discuția ridicată de D-nul Iorga și care mi se pare prețios. Pacymeres, în «De Andronico seniore» cartea I, cap. 37, spune: «Vlahii cari locuiesc în mare număr în jurul Constantinopolei până la cetatea Byzia și mai departe, *sunt tot de un nărav și un neam cu Sciții dela Dunăre* [3]). Nu știu dacă traducerea este exactă; dar dacă este, atunci avem o serioasă dovadă contimporană că subt «Sciții dela Dunăre» Bizantinii înțelegeau pe Românii din Dacia.

Chiar dacă nu am avea aceste date, îmi pare că și pe altă cale putem ajunge la o concluzie similară. Ar fi nedrept să ne mărginim numai la puținele izvoare bizantine din preajma anului 1100. Când e vorba de *masse* de

1) **A. P. Calimah**, *Dunărea în literatură și tradițiuni*, 1886, p. 30.
2) **St. Meteș**, *Istoria neamului românesc*, Sibiu, 1922, I. 103.
3) Pasagiul a fost semnalat întâi de **Șincai**. L-am găsit reprodus în **Isidor Ieșian**, *Secta Paterenă*, Buc. 1912, p. 263.

populaţie şi de extensiunea unui neam, avem dreptul să folosim ştiri ceva mai depărtate în timp. Mişcările de popoare — care nu sunt horde barbare în perioada de invazie — sunt seculare şi nu se pot închipui deplasări considerabile de neamuri stabile, dela un an la altul, pe distanţe mari de mii de kilometri şi în direcţii variate, fără să deştepte atenţia şi fără să fie înregistrate de izvoarele istorice ale timpului. Despre mişcări de Vlahi nu se vorbeşte nimic nici înainte, nici după sec. XI, aşa că dacă îi vom găsi amintiţi în vre un loc, e de presupus că acolo se află mai de mult. Şi puţin după 1100, chiar la 1114, aflăm că Vlahii însoţesc şi conduc o oaste cumană care venea dela Dunăre spre Bizanţ, aducând pe Leon, pretendent la scaunul imperial. La 1164 Vlahii dela Mare sunt atât de numeroşi încât «roesc ca albinele» şi dau contingentul cel mai mare de soldaţi în armata bizantină pornită împotriva Ungurilor. — Dar şi aiurea apar Românii. La 1164, păstori valahi prind pe Andronic la hotarele Galiţiei. Pe lângă Bug există principatul *Bolochovenilor* (Bolochov—Voloh=Vlah), a cărui capitală Bolechov sau *Villa Valachorum* este menţionată întâi la 1150, *ca oraş*, ceea ce înseamnă că avea un trecut mai vechiu. In Moldova de jos, deci chiar în preajma Dunărei care ne interesează, se semnalează în sec. XII şi XIII, *Brodnicii* — păzitorii de vaduri — pe cari documentele ungureşti îi numesc Vlahi şi vecini de Răsărit. Tot pe acolo, dar poate ajungând până la Dunăre, locuiesc *Bârladnicii*, populaţie jumătate aşezată, jumătate nomadă, alcătuită în deosebi din Români, Cumani şi Slavi (după I. Bogdan), care in sec. XII, odată dau o armată de 6000 oameni lui Rostislavici din Kiev, iar altă dată cuceresc un oraş la gura Niprului, de unde sunt fugăriţi de Ruşi pe Mare şi pe Dunăre până la Dicina (Vicina). Cea mai veche cronică rusă, a lui Nestor (mort la 1114), ştie să Ungurii au găsit la venirea lor în Panonia pe Vlahi şi Sloveni, iar cele mai vechi cronici ungare (sec. XII) recunosc că în Ardeal şi Banat existau mai multe ducate româneşti (unul în Bihor, altul în S. E. Transilvaniei şi două la N. şi la S. de Mureşul inferior). *Terra Blacorum* e pomenită în documente dela începutul sec. XIII ca teritoriu autonom din «timpuri imemoriale». Un ducat românesc se pare că există în Oltenia chiar din sec. XI, căci e pomenit în epopeea Nibelungilor scrisă în sec. XII. Se ştie în sfârşit că peste mai puţin de două secole, dela epoca pe care vrem să o lămurim, micile voevodate muntene se unesc într'un principat cu o vigoare de extensiune surprinzătoare.

Aceste lucruri sunt ştiute de mult şi importanţa lor a fost semnalată la timpul cuvenit [1]) Dacă le amintesc, o fac numai fiindcă ele ajută ca problema să fie strânsă de aproape şi fiindcă permit o interpretare geografică. Din aceste fapte rezultă două urmări foarte însemnate: Când 1) în secolul XII găsim atât de numeroşi Români la Mare, iar pe Românii din N. Dunărei răspândiţi şi organizaţi politiceşte *pe o suprafaţă identică cu teritoriul etnic*

1) V. în deosebi **D. Onciul**, *Românii din Dacia traiană până la intem. Principatelor*, în Enciclopedia română şi separat, Buc. 1902.

actual, când 2) găsim *gurile Dunărei și Dobrogea încadrate, de aproape, între regiuni care cu siguranță, în total sau în parte, au fost românești*, se poate admite că în sec. XI acești Români *nu existau* între neamurile adunate în zona activă, bogată și atât de atrăgătoare a gurilor Dunărei? De sigur, numai documentul dă certitudinea. Dar sunt mănunchiuri de probabilități care, în lipsa documentului, au aproape tăria unei certitudini.

De altfel, ceva mai târziu, avem o dovadă evidentă despre legăturile între gurile Dunărei și Românii carpatici. In timpul invaziei tătărești dela 1242 din Transilvania, ducele tătar Cattan poruncește ca *Românii și Săcuii din Ardeal să imite pe Sași și să nu mai facă negoț cu bani bizantini ci cu bani tătărești*). Acești bani bizantini veneau dela Bizantini și erau folosiți în negoțul cu Bizantinii, negoț care nu se putea face mai bine decât pe vechiul drum de uscat care tăind Carpații în curmeziș, unea Transilvania cu Dunărea de jos, *unde era cel mai apropiat punct de contact al Ardealului cu Bizanțul*...

Extensiunea pe care a luat-o această comunicare mă face să renunț, deocamdată, la toate lucrurile interesante ce s'ar putea spune în legătură cu întemeierea Principatelor și cu înnaintarea lor grăbită până la gurile Dunărei și Mare. Voiu arunca numai o repede privire cu scopul de a ajunge la o concluzie.

Prosperitatea dela gurile Dunărei am văzut că nu a fost tulburată nici de năvala tătară. Din potrivă, ea a crescut, pe deoparte prin apariția Venețienilor și apoi a Genovezilor în Marea Neagră, iar pe de altă parte prin apariția Germanilor în Ardeal și Galiția. Această prosperitate seculară a avut ca urmare întemeierea, ca orașe însemnate, a Vicinei, Chiliei și Brăilei [2]), așezate în lungul drumului de apă, care, dela Brăila, se continuă pe uscat, spre Ardeal, provocând în tot lungul lui desvoltarea târgurilor pe care le atingea,

---

1) **St. Meteș**, *Relațiunile comerciale ale Țării rom. cu Ardealul*, Sighișoara, 1921 pag. 39.

2) Brăila era la 1369 port având legături cu «țări străine". V. **Zimmermann-Werner-Müller**, II, 307. apud **Iorga**, *Geschichte I*, 192 (deci nu e pomenit întâi la 1421, cum din eroare am spus, după un izvor mai vechiu, în No. precedent al «Graiului Românesc»); Vicina e semnalată întâi la 1086, V. **G. Brătianu**, *Vicina*; prima știre sigură despre Chilia e abia din 1318–1323 (într'o condică patriarhală), deși e sigur că ea exista cu mult mai înainte. Știrile din Choniates (pentru anii 1183–1185) și din Pachymeres (pentru anul 1274) nu cred că se referă la Chilia noastră – care era numită *Kèl:ion* — ci la o altă Chilie — care la Bizantini era numită *H.li*. Acest orășel nu este Chele din Bitinia, cum credea greșit Hertzberg, ci o Chilie așezată pe țărmul M. Negre *la Apus* de „gura Pontului" (Bosfor), având în apropiere o mică insulă și primind în față crivățul, adică tocmai așa cum e descrisă în izvoarele bizantine. Orășelul există și azi (V. harta austriacă 1/200.000 și Stielers-Atlas). Numai cu această Chilie *tracică* se potrivesc episoadele cronicarilor bizantini (în deosebi prinderea lui Andronic) care nu se puteau petrece decât în apropierea Constantinopolei. Această Hili era «peste hotar» (Yperorion) fiindcă se afla dincolo de zona cetății imperiale și a întăriturilor ei.

ca Gherghița, Târgșorul, Târgoviștea și poate chiar Câmpulungul [1]). Tot mulțumită acestor prosperități înfloresc orașe mai vechi dunărene, cum e Silistra, pe care Turcii la venirea lor o descriu ca pe „cea mai însemnată din cetățile lui Șișman și ca mărire și ca alte însușiri, precum strălucirea clădirilor, mulțimea locuitorilor și chiar întăriturile ei» [2]).

Nu mai e nevoe să insist că o astfel de înflorire nu putea decât să atragă pe domnul tânărului principat muntean, ca din cuibul său de munți și dealuri să-și întindă stăpânirea întâi asupra drumului Branului, apoi dealungul acestuia să se coboare cât mai repede la Dunărea bogată de lângă guri, folosind orice prilej spre a cuceri ambele maluri ale fluviului, cu delta și cu cetatea Silistrei până la Marea cea mare [3]).

Să mi fie permis să repet câteva cuvinte spuse acum doi ani într'o conferință la Casa Școalelor (Evoluția Statului român în cadrul său geografic): «Din munții Bucovinei cât mai repede la Cetatea Albă și din munții Făgărașului cât mai repede la *gurile* Dunărei, iar nu la Dunărea mijlocie, lipsită de perspectivă și la care se ajungea mai greu peste pădurile nebune ale Teleormanului și Vlăsiei... Ce făcea pe Domnii celor două principate să-și îndrepte silințele concentric în aceeaș direcție? Faptul foarte simplu că, dacă Transilvania e definitiv cucerită și punctul de gravitate al Românismului aruncat peste Carpați, singura fațadă logică a pământurilor extra-carpatice nu este, nici Dunărea, nici Nistrul, ci Marea și mai ales gurile Dunărei. Aci sunt cetățile bătrâne și active, aci sunt «factoriile» pe care portulanele le arată mai numeroase ca nicăeri aiurea în jurul M. Negre; aci sunt tradițiile imperiale, civilizația, veșmintele scumpe și obiectele prețioase, bogăția, mișcarea comercială, contactul cu lumea luminată din Sud. Am fost puțin atenți asupra acestui fapt, am căutat lămuriri mai mult în Apus, pe când poate ele veneau din Răsărit».,

Din această expunere, necesar incompletă, se poate vedea că singurele regiuni de mare importanță istorică au fost cele din jurul gurilor Dunărei. Aci a existat o *zonă de atracție* — justificată din punct de vedere geografic — pentru toate popoarele care au venit în contact cu ea: popoarele barbare au locuit-o temporar sau statornic, folosind Delta ca cetate de apărare și de atac; popoarele civilizate au cercetat-o în deosebi pentru excepționalele sale însușiri economice. La sfârșitul Evului Mediu, cel puțin din sec. X, la Dunărea de

1) Târgoviștea și Câmpulungul erau de sigur așezări foarte vechi, anterioare întemeierii; dar Gherghița, pomenită ca târg întâi la 1431 și Târgșorul, numit Novum Forum la 1413, erau creațiuni impuse de drumul comercial. Axa orașelor însemnate ale tânărului principat era șiragul: Brăila-Gherghița-Târgșor-Târgoviște-Câmpulung, spre Brașov, adică tocmai principalul drum comercial al țării.

2) O unanimă recunoaștere de prosperitate și viață activă se află și la scriitorii *Arabi* cari descriu orașele dunărene.

3) Această numire «Marea cea Mare» care se află în primele documente românești și în toată literatura populară, este, ea singură, o dovadă de influența venită dinspre gurile Dunărei și Mare. «Marea cea Mare» nu e decât «Mare Magiore» a portulanelor, numire pe care Venețienii și Genovezii o dau M. Negre, socotind-o ca cea mai vastă mare din complexul de mări alcătuind basinul Mediteranei. Numirea se păstrează și în hărți târzii: *Mare Magiore*, Turcis (sic) Mavrothalassa, olim Pontus Euxinus (Ortelius redivivus, Nürnberg, 1664).

jos s'a desfăşurat o *activitate comercială de extensiune continentală*, aducătoare de populaţie, învietoare de oraşe, activitate care a putut fi numai tulburată, dar niciodată distrusă de năvălitori. Această activitate a crescut mereu, fiindcă veghia asupra ei Bizanţul, metropola lumii de atunci, care avea nevoe şi de pază bună la hotarul său nordic şi de hrana ce se putea procura prin gurile Dunărei. Pe măsură ce activitatea comercială creştea Dunărea de jos căpăta mai multe şi mai mari oraşe, devenind o regiune de atracţie tot mai puternică pentru popoare vecine sau depărtate şi în deosebi pentru Români, cari îndată ce se organizează în state carpatice şi câştigă destule puteri, năzuesc către gurile Dunărei, pe care curând le cuceresc până la Mare. Venirea Turcilor tulbură această evoluţie şi ruinează activitatea dela gurile Dunărei.

Se repetă mereu la noi — şi cu drept cuvânt — că începuturile şi desvoltarea principatelor române sunt strâns legate de venirea Germanilor în Ardeal şi de prezenţa lor în oraşele de răsărit ale Poloniei. Să nu uităm însă că dacă aceşti Germani au devenit negustori şi au izbutit în negoţul lor, făcând să circule averile pe drumul Branului sau Buzăului, spre Brăila, sau pe drumurile moldoveneşti spre Chilia, aceasta au făcut-o fiindcă gurile Dunărei aveau o faimă străveche de regiune de negoţ, fiindcă ştiau că în porturile din preajma acestor zone aşteptau corăbii cu alte avuţii care se puteau schimba cu câştig. Germanii, ca oameni pricepuţi, veniţi din ţări cu tradiţie comercială, *au organizat şi intensificat o activitate comercială care exista cu sute de ani înaintea lor*. Germanii au însufleţit drumurile noastre principale, dar direcţia acestor drumuri arată că ele nu erau decât anexe ale Dunărei şi deci ale Mării. Dunărea, fluviu navigabil în toate timpurile, prelungind Marea până în interiorul unor pământuri excepţional de mănoase, — *ea* a fost trunchiul etern, din care au încolţit ca nişte ramuri secundare, drumurile de ţară cu activitate greoaie şi intermitentă, supusă furtunilor uscatului. *Dela Dunăre a venit impulsul şi atracţia, iar nu din activitatea drumurilor de uscat s'a născut o viaţă de negoţ la gurile Dunărei*. Aşa că, înnainte de a mulţumi împrejurărilor istorice care au adus pe Germani în ţinuturile noastre — şi spre folosul nostru dar şi spre al lor — avem a mulţumi împrejurărilor geografice care ne-au aşezat pe noi în preajma gurilor Dunărei, deci lângă un focar de activitate şi bogăţie. Prin această aşezare am venit în contact aproape direct cu glorioasa stăpână a lumii medievale, putând avea în izolarea noastră ştiri despre lume, obiecte folositoare sau preţioase care ne lipseau, şi mai ales suflet şi credinţă creştinească. Pe drumul mărfurilor a venit şi mirul sfânt care a uns pe întâii noştri Voevozi. Iar surprinzătoarea conştinţă etnică, prin care am păstrat numele de Români, limba latină şi vaga amintire a unui trecut de mândrie, a cărui splendoare se desfăşura în fiecare seară în închipuirea copiilor prin bazmele moştenite dela bătrâni la bătrâni în forme aproape hieratice, — această conştiinţă nu putea să piară şi să ne lase înnecaţi în lumea barbară, cât timp acolo, la gurile Dunărei, clopotul faimei proclama şi repeta necontenit prestigiul şi strălucirea Impăratului şi Impărăţiei Romane de Răsărit.

G. Vâlsan

INSEMNARI

CÂTI ROMÂNI SUNT IN BANATUL SÂRBESC

Incă de când am arătat, după statistica oficială jugoslavă din 1920, numărul Românilor din ţara vecină, ne-am arătat şi temerea că el n'ar fi cel adevărat. Astăzi avem dovada.

Această statistică ştie să vorbească de 72.377 Români în Banatul sârbesc Noi amintisem de un procent de greşală în recensământul minoritar, chiar când recensământul s'ar face cu deplină nepărtinire. Sârbii în numărătoarea lor vor fi avut tot felul de însuşiri, dar nu pe aceea a nepărtinirii. Procentul de greşeală a întrecut 25-30, cât socotisem noi.

Sistemul transformării numelor la oficiile de stare civilă după tipicul slav, le uşurează sau îngreuiază sarcina, după cum sunt, şi sunt! pornite să ne desfiinţeze sau să menţie pe Românii de-acolo în rosturile de azi Sub terminarea -vici, pretutindeni răspândită, curând ai noştri nu vor mai fi de recunoscut. Nu vor mai rămâne atunci decât sufletele dedesupt, dar sufletele trebue să ardă cu atât mai puternic. Ele vor avea să lumineze, cu focul lor luat de pe altarul Romei, şi prin această cenuşe onomastică sârbească.

La numărătoarea din urmă, dacă învăţătorul jugoslav se ducea într'un sat şi începea întrebările, fireşte în sârbeşte, orice populaţie ar fi întâlnit: — "Cum te cheamă?" — „Ion Sârbu". — „Atunci eşti Sârb?" — Nu mi-s Sârb, domnule. Numai îmi zice aşa, de ce s'au aşezat Sârbi lângă noi sau am negustorit la Sârbi." — „Aş, ce basme vrei să-mi spui tu mie! Sârb eşti, Sârb rămâi". Şi aşa a făcut cu zeci de familii. Păcat că n'a fost lăsată comisia de recensământ să treacă şi dincoace, să sporească populaţia sârbă cu toţi membrii familiilor cu acelaş nume din Banatul României, Români de baştină şi fără altă legătură decât geografică cu vecinii dunăreni. Se înţelege atunci ce s'a întâmplat cu Românii cari aveau nume în -vici! Ei nici n'au mai fost ispitiţi de ce neam sunt. Ne mirăm că Sârbii nu cer şi pe toţi Popovicii, Ioanovicii, Iancovicii, Petrovicii dela noi!

Aşa s'a făcut însă că statistica a descoperit, sau n'a putut să ascundă, 72.377 de Români în Banatul sârbesc. Ei sunt în adevăr 116.764, împărţiţi după biserică astfel:

1. Protopresbiteratul Becicherecul mare (fost Banat Comloş)	13.420
2. Biserica Albă	766
3. Protopresbiteratul Panciovei	38.034
4. Protopresbiteratul Vârşeţului	28.334
5. Comunele mixte anunţate la despărţire ierarhică	17.806
6 Comunele mixte neanunţate la despărţire ierarhică	9.784
7. Românii sectanţi	8.000
8. Românii grecocatolici	640
Peste tot	116.764

E o dată care nu poate fi pusă la indoială, pentrucă în ea se cuprinde numărul credincioşilor legaţi de biserica lor naţională. Sârbi între ei, sau alte neamuri, n'au cum să fie. In schimb mulţi Români, înfeodaţi dintr'o pricină sau alta bisericei sârbeşti, încă de sub regimul austro ungar, nu sunt aci. Numărul Românilor din Banatul iugoslav trece negreşit peste 120.000.

Dovada, cred, că reiese şi din această cronică parlamentară a ziarului „Nădejdea" dela Vârşeţ :

Stepan Radici, în faţa comisiei de validare a mandatelor, a vorbit despre teroarea electorală în Sombor. Intre altele a spus: Politica guvernelor sparge Voivodina, cu toate că Voivodina e periferia ţării ce trebue păzită. Slavii sunt aici în număr de 600 de mii. Maghiarii de 480 de mii, Nemţii de 380 mii iar Românii de 100 de mii (In cursul alegerilor, Radici vorbea în afişe de 60 de mii; acum a recunoscut 100 de mii; dee Dumnezeu să recunoască şi pe cei încă 60—70 de mii. Nota red. ziarului).

BULGARII DIN BANAT

Descoperind pe Românii din județul Vidinului, publiciști și autorități bulgare s'au năpustit asupra lor. Se pare că oamenii ar fi vinovați de înaltă trădare dacă cer putința să se roage și să învețe în limba lor. Tinerii cari vin la studii în București, tocmai pentrucă această putință le e închisă, nu se mai pot întoarce acasă, sau dacă se întorc sunt atacați de membrii unor societății locale, care-și zic patriotice, sau sunt poftiți la poliție. Am citit și romancieri bulgari cari vorbeau de trimeterea de cărți românești în regiune, ca de ceva nemai auzit! Se sublinià mai ales că ele sunt trimise pe furiș, când tocmai alegerea acestei căi ar arătà starea bolnăvicioasă de spirit a vecinilor noștri. Literatura românească, una din cele mai omenești și mai pline de autocritică fără milă, oprită la un hotar care trece printre Români, ca subversivă! Oricine o cunoaște, ne va ierta calificativele, chiar dintre Bulgarii cuminți.

Și ceeace e mai ciudat e că în acelaș timp Bulgarii au pe atâția din ai lor, între noi, din Banat până în Basarabia. Atâția tineri de aici ai lor învață în Bulgaria. Publicații și cărți trec liber dintr'o țară în alta, și încă într'o regiune, pe care, cu totul altfel decât în Vidinul pașnic și loaial, o întreagă organizație de propagandă și de acțiune încearcă s'o facă regiune de controversă. Atâta ar mai lipsi, să fim împinși la măsuri de represalii! Ca nebunia aceasta a bănuelilor și a strimteței patriotarde și șovine, mamă numai de conflicte și de furtuni, să se întindă! Nu în noi însă această nebunie va găsi un sprijin. Suntem și lucrăm pentru o dreaptă împărțire de înlesniri minoritare, privind mai cu seamă sufletul, atât între Românii de altă naționalitate din cuprinsul României cât și între Românii trăitori în alte țări.

Iată ce găsește un Bulgar la conaționalii lui din Banatul românesc. S'a putut citi în ziarul „Preporeț" dela 20 Septemvrie, acelaș care, cu câtva timp înainte, precum am arătat acum două numere, scria cu mulțumire despre Românii vidineni, că nu sunt lăsați să vorbească în limba lor. Nu dorim mai mult pentru aceștia decât aveau, fără s'o mai fi cerut, Bulgarii din Banat:

„Un tânăr publicist bulgar, după ce făcuse o călătorie prin țările slave ale Europei Centrale, a vrut să vadă localitățile cu Bulgari ale Banatului, și găsindu-le, a petrecut câtva timp între ei. S'a putut citi într'un ziar bulgar de dimineață impresiile tânărului publicist scrise tot așa de simplu și de plăcut precum e viața Bulgarilor din Banat cari, acum mai bine de douăsute de ani, au fost siliți de răsboi și de nenorociri să-și părăsească țara și să se așeze în hotarele fostului imperiu austro-ungar.

„Având putința să trăiască în așezări slave tot acest timp, fără să fi fost supărați de nimeni, vreo zece sate bulgare și un cătun au putut să-și scape naționalitatea și să-și păstreze amintirea vie a căminelor de-acasă. Ei sunt întâlniți trăind până astă i, cu toată trecerea la catolicism, ca în satele din județele Stara-Zagora și Plevna. Ei păstrează din tată'n fiu ceeace au mai scump — numele de Bulgar.

„Satele în număr de zece, și cătunele pe care le locuesc acești buni Bulgari sunt împărțite acum între Jugoslavia și România. Soarta nu le-a surâs de ani de zile, dar nu se plâng. Și ei se arată mulțumiți de autoritățile celor două State care le-au dat o libertate deplină școlară și bisericească.

„Acești buni Bulgari luminați nu mi-au cerut decât un lucru: ca patria și conaționalii să-și aducă aminte câte odată de ei, să le trimeată cărți, să le spună cine au fost Pencio Slaveicov și Ivan Vazov, să le îngădue să întrevadă că Bulgaria pe care au părăsit-o de atâta timp e azi o țară mică, dar o țară care vrea să înainteze și care se bucură de încrederea țărilor depărtate și vecine; o țară căreia îi pasă de libertatea populațiilor străine care o locuesc și care se felicită văzând că o mână de Bulgari aruncați în miezul Europei civilizate se bucură de toate drepturile școlare și bisericești.

„Le suntem recunoscători celor cari dau aceste drepturi".

Puneți alături de aceste frumoase constatări și gânduri, vrednice de veacul nostru, „Nota zilnică" a ziarului bulgar vidinean „Zapaden Ek":

„Propaganda străină ce se face de câțiva ani la noi e fapt sigur.

„Inspirată, ba chiar și ajutată pe sub mână de afară, ea dispune de o rețea largă

şi mijloace materiale de milioane. Agenţii acestei propagande au găsit adăpost în capitala unui stat vecin, de unde liberi îşi urmăresc planurile lor.

„In ultima vreme presa a comunicat că agenţii acestei propagande inamice ar fi încercat din nou să deschidă şcoli străine în unele sate bulgăreşti. Cumpăraţi cu aur străin o mulţime de provocatori au împânat satele bulgăreşti ca să adune „semnături" pe petiţii prin care se cere deschiderea de şcoli şi biserici „naţionale".

Iată ce se chiamă îngustime de vederi şi reà credinţă! Nici nu e nevoe să fie un cunoscător cititorul, ca să bage de seamă că satele „bulgăreşti" din această notă, sunt altfel decât bulgăreşti, de vreme ce pot fi puse să semneze petiţii pentru şcoală şi biserică „naţională". E vorba doar de cele peste 30 de sate româneşti, compacte şi fára nici o aşezare bulgară între ele din judeţul Vidinului. In ochii Bulgarilor fapta e privită ca o nelegiuire, iar bieţii oameni cari se hotărăsc, totdeauna cu primejdia libertăţii, şi uneori cu a capului, s'o ceară sunt agenţi plătiţi. Cum ziceau Bulgarii din Banatul românesc, prin gazetarul venit să-i vadă? Că vor să aibă ştiri dela o Bulgarie, care e o ţară mică dar o ţară căreia îi pasă de libertatea populaţiilor străine care o locuesc şi care se felicită văzând că o mână de Bulgari aruncaţi în miezul Europei civilizate se bucură de toate drepturile şcolare şi bisericeşti? Dacă n'am citi-o într'un ziar bulgăresc, am crede că e o răutate împotriva vecinilor noştri.

Şi dacă îşi va fi zicând cineva că e vorba de o manifestare întâmplătoare, iată altă probă din „Severno Eho", din 25 August, dela Plevna:

„Invingătorii marelui răsboiu au mers cu pretenţiile lor până la perversitate, mai ales cei din Balcani cari dintr'o cauză sau alta au fraţi de-ai lor pe lângă frontierele vecinilor învinşi.

„In această privinţă, patriotarzii români au mers până la obrăznicie.

„ Vedem de pe acum în unele sate ale noastre populate cu locuitori de origine românească, urmările acestei obrăznicii manifestată printr'o propagandă cu nimic îndreptăţită, pentru ridicare până la fanatism a sentimentului naţional, când înainte de răsboiu această propagandă nu exista. Sunt cheltuite sume de bani enorme şi toţi tinerii români mai inteligenţi sunt atraşi în şcolile române şi universităţi ca bursieri, cu îndatorirea să se întoarcă în satele lor după terminarea studiilor, unde ca învăţători, medici să înceapă propaganda naţionalistă până la fanatism.

„Buna înţelegere dintre Bulgari şi Români prin satele locuite şi de aceştia, e turburată. Sentimentul naţional este ridicat simţitor şi vedem intelectuali români cum se folosesc de limba română până în agitaţiile lor electorale.

„De nu se vor lua măsuri serioase, nu va mai trece multă vreme şi vom vedea alături de şcolile bulgare şi şcoli române".

Aceasta e, prin urmare, grozava crimă! Folosirea limbii româneşti în propaganda pentru alegeri din satele româneşti din Bulgaria, sau gândul chiar al unor şcoli româneşti pentru aceiaşi Români, pot să umple presa unei ţări, care nu se sfieşte să spună în lume că a rezolvat la ea acasă problema minorităţilor, de asemenea înseilări ruşinoase! Cine va fi cheltuind milioanele de care e vorba? Noi ştim câtiva oameni necăjiţi, trecuţi pe furiş peste Dunăre de teama unei propagande, într'adevăr naţionaliste şi patriotarde, însă bulgăreşti şi puse pe desfiinţarea celor ce nu-i intră în vederi, şi mai ştim câţiva studenţi şi elevi, ajutaţi cu burse de nimic, tocmai pentrucă n'au cu ce trăi, unii şi alţii ducând o viaţă destul de grea, prin Bucureşti sau alte oraşe din România. E vorba de aceiaşi Bucureşti şi de aceleaşi oraşe româneşti care adăposteau pe vremuri alţi fugari din Bulgaria, părinţii răscoalei şi renaşterii bulgare de mai târziu, Rakovskii şi Botevii. Ţara de peste Dunăre începe acum să aibă acelaş rost faţă de Românii aflaţi în ea ca păgânii faţă de Bulgarii de atunci. Oamenii cuminţi ar trebui să facă ceva împotrivă şi să deschidă ochii şi ai celorlalţi. Nu măsuri „serioase" de înăbuşire, cum o propagă acest ziar de alarmă şi de lipsă de răspundere, ci măsuri omeneşti de dreptate!

RECENZII

Cam pe la anul 1860 au apărut deodată in toate ţinuturile balcanice locuite de Români, dascăli şi preoţi, cari le-au ridicat şcoli şi biserici, ca să-i apere de desnaţiona-

lizare. Faptul de înviorare a fost fără îndoială Unirea Principatelor. Mândria şi încrederea naţională stârnite de el s'au dus ca o urmă de undă până la marginile neamului românesc.

De-atunci e învăţătorul Popovici, în cele mai uitate şi ţinute în întuneric sate din Timocul sârbesc: pâlpâire înaltă, iute stinsă, şi care aşteaptă încă să fie reînsufleţită. De-atunci isprăvile lui Costache Petrescu la Silistra, care pornea la drum cu un program neaşteptat faţă de ceeace făcuse, cu cinste dar fără strălucire, tată-său în acelaş oraş. In Pind lucra odată cu ei călugărul Averchie Valahul, cum îi ziceau fraţii lui greci dela Mânăstirea Atonului. Se trăgea din satul Avdela şi se găsea în 1862 la Bucureşti, trimes să apere pricina averilor mânăstireşti, ameninţate de secularizare. Intr'o zi, pe când privea la Cotroceni oştirea cum defilă înaintea domnitorului Cuza, s'a trezit strigând: „Şi io hiu armân!" In loc să apere averile mânăstirilor a plecat în Macedonia să facă şcoli româneşti. El e printre fruntaşii mişcării româneşti macedonene.

O istorisire vioae şi plină de fapte a acestei mişcări aduce volumul tipărit de curând de Casa şcoalelor: *In zilele redeşteptării macedo-române*, cu memorii, acte şi documente, de Guşu Papacostea Goga. E vorba de păţaniile, şi mai ales de sufletul autorului, învăţător în Molovişte, luptând cu reaua voinţă şi cu greutăţile materiale, dar tocmai de aceea volumul, fiind mai puţin decât un studiu, e mai mult decât o contribuţie oare care. O căldură de memoriu şi o vioiciune de vorbă de om amestecat cu faptele dau un îndoit preţ citirii. Nicăeri împrejurările şcolare româneşti din Macedonia nu sunt mai pitoresc zugrăvite decât aici. Iată începutul cărării: „Averchie părăseşte pentru totdeauna Athonul; el adună în primul an 12 copii, între 10-16 ani, mai cu seamă de prin comunele Pindului, Avdela, Perivoli etc., şi călări, având de chiragiu pe Caraiani (tatăl profesorului din Iaşi), descălicăm după o lună de drum, pe dealul Filaretului, în Bucureşti." Cine ar crede că suntem în anul 1865!

Iată acum şi un portret al vestitului Apostol Mărgărit: „In tinereţe Mărgărit se ocupase cu negoţul de covoare pe care şi le procura dela femeile din Vlaho-Clisura şi Avdela, şi le desfăcea prin Bitolia, Salonic etc. Mai târziu, când Arhimandritul Averchie căuta copii pentru şcoala Sf. Apostoli din Bucureşti, el se făcu institutor român, şi este fundatorul şcoalei române din Clisura, la 1868, împreună cu Tuliu Tacit, fost elev la Sf. Apostoli".

Şi iată şi un epizod macedonean caracteristic: „Românii nu puteau suferi să nu se auză în biserică limba românească, câtă vreme ştiau că şcoala ca şi biserica erau zidite cu banii locuitorilor şi că majoritatea comunei era acum cu ei. De aceea au cerut ca pentru Sfântu Dumitru să pregătesc un elev, care să citească *Apostolul* în biserică.

Puntru aceasta am şi pregătit un elev, anume Mihail G. Ţapu, fiul lui G. Ţapu, unul din fruntaşii molovişteni, un aprig şi neobosit luptător care m'a urmat pas cu pas în acţiunea mea. In ziua de Sfântu Dumitru, la ora hotărîtă elevul nostru a început a cânta româneşte *Apostolul*. Atunci preotul, care servea în altar, un grecoman fanatic anume Popa Gheorghe, a întrebat cu glas mare: — Cine a pus pe acest blestemat să cânte în româneşte? Toţi au răspuns într'un glas: — Noi l-am pus.

Preotul s'a repezit asupra băiatului ca să-i ia *Apostolul* din mână. Atunci părintele copilului a început la rândul lui să-l lovească şi un tumult îngrozitor începu în biserică, după care urmă o bătae în toată regula".

„In zilele redeşteptării" poate fi, în afară de material documentar, o călăuză pentru acei Români cari mai trebue şi astăzi să bată drumuri asemănătoare. Sunt destule ţări unde şcoala română va trebui smulsă prin luptă. Aici se văd cel puţin cum trebue să fie oamenii, pentru că împrejurările mereu se schimbă, cari pot să câştige acea luptă.

em. b.

GRAIUL ROMÂNESC (Le langage roumain)

REVUE MENSUELLE DE LA SOCIÉTÉ „GRAIUL ROMÂNESC"

I-ère Année, No. 10 Octobre 1927

ETUDES

Le Bas Danube dans la vie du peuple roumain

de G. Vâlsan, professeur universitaire, membre de L'Académie roumaine

L'encadrement géographique des problèmes du Danube peut amener des lumières inattendues.

Il commence par montrer la différence décisive qui existe entre la partie du fleuve prise de sa source aux Portes de fer et le cours inférieur des Portes de Fer à l'embouchure. Dans cette contrée du Bas Danube, les Roumains existent depuis les temps les plus reculés, cachés bien souvent sous le fatras historique des peuples de passage. Ils ont descendu le cours des rivières pour arriver rapidement jusqu'aux bouches. L'importance du Danube est multilatérale et profonde à tel point qu'il était impossible que la population la plus nombreuse de l'endroit se développe en dehors de son influence.

Au moyen âge, l'épisode de Sviatoslav de Kiev qui s'était établi à Preslavăț près du Delta montre l'importance économique qui avait le fleuve inférieur déjà au X-e siècle.

Les Byzantains ont eu ensuite à chasser tour à tour les Bulgares, les Pécénèges et les Coumanes. Un ducat se forme alors, Paristrion, qui prouve, lui aussi, quel était le centre des preoccupations impériales dans ces contrées. Il semblerait que les Roumains font défaut dans leur pronre pays. Pourtant ils y sont mentionnés sous un autre nom—sous celui par exemple de Scythes.—A peu près au même moment que la fondation des principautés, la question du Danube occupe la pensée de tous nos princes.

Les voies de terre vers les ports du Danube ont été demandées par l'ancienne activité qui s'exerce sur le fleuve et ce ne sont pas ces chemins qui ont crée l'activité. De notre situation sur les bouches du Danube a résulté la liaison directe avec Byzance avec toutes ses conséquences heureuses.

NOTES

Le nombre des Roumains qui sont dans le Banat serbe montre que seuls les chifres statistiques de l'Eglise roumaine de Serbie doivent être considérés comme exacts.—Les statistiques serbes de 1920 indiquent 72.377 roumains tandis que les chiffres de l'église roumaine montrent 116.764. Leur nombre dépasse même ce chiffre puisque bien des Roumains ont été inscrits dans des paroisses serbes, de sorte que le chiffre précédent représente un minimum.—*Les Bulgares du Banat* d'après les témoignages d'un journaliste bulgare sont traités avec justice tant en Roumanie qu'en Yougo-slavie. En échange les Bulgares poursuivent la suppresion de toute initiative d'école qu'ils qualifient de subversive dans le district de Viddin.—*Compte rendu: Les jours du réveil macédo-roumain* montrent par des mémoires, des documents et de la correspondance les commencementes de la vie roumaine en Macédoine.

GRAIUL ROMÂNESC (La favella rumena)

RIVISTA MENSILE DELLA SOCIETÀ „GRAIUL ROMÂNESC"

Anno I, No. 10 Ottobre 1927

STUDI

Il basso Danubio nella vita del popolo rumeno

de G. Vâlsan, professore universitario, socio dell' Accademia Rumena

La considerazione. dal punto di vista geografico, dei problemi del Danubio, può recare insospettati risultati. Fin dal primo momento essa dimostra la spicata differenza tra il corso del fiume dalle Porte di Ferro in su, e da questo punto fino alle sue foci. In quest' ultima parte, presso il basso Danubio, i Rumeni si trovano fin dai più antichi tempi, nascosti qualche volta sotto la válanga storica dei popoli di passagio. Essi sono scesi attraverso le vallate dei fiumi minori e arrivarono presto fino alle foci. La parte assunta dal Danubio è così multilaterale e profonda per tutta la regione, che era impossibile che il più numeroso popolo abitante le sue sponde, si sia sviluppato all' in fuori del suo influsso.

Nel Medio Evo, l'episodio Sviatoslav di Kiew al Danubio, il quale erasi stanziato a Preslavăţ, vicino al Delta, dimostra quale importanza economica aveva il fiume nelle sue parti inferiori, fin dal sec. X. I Bisantini dovettero indi scacciare gli uni dopo gli altri i Bulgari, i Pecenegi ed i Cumani Un ducato vi si fonda allora, Paristrion, il quale prova, esso pure, quale sia stato ia centro delle preoccupazioni imperiali in questi luoghi. Sembrerebbe che i Rumeni mancassero proprio dal loro paese, ma essi vengono ricordati sotto altri nomi, sotto quello degli Sciti per esempio. Quasi contemporaneamente alla fondazione dei Principati, il pensiero del Danubio invade tutti i nostri Principi. Le vie di terra verso gli scali danubiani, furono imposte dall'antichissima attività lungo le sue sponde e non queste vie furono ad imporla. Dalla nostra situazione alle foci, è risultato il legame diretto col Bisanzio, con tutte le sue fortunate conseguenze.

APPUNTI

Quanti sono i Rumeni del Banato serbo. Vi si dimostra che rispetto ai dati statistici ufficiali serbi, che vi rintracciarono 72.377 Rumeni nel 1920, devono essere considerate giuste soltanto le cifre della statistica dela Chiesa rumena di quella regione, le quali ne scoprono 116.764. Ma il loro numero è ancora maggiore, poichè molti Rumeni sono assegnati a delle parochie serbe, di modo che la cifra è un minimo.— *I Bulgari del Banato* conoscono secondo le testimonianze di un giornalista bulgaro, pubblicate in un giornale di Sofia, trattamento giusto, tanto in Romenia che nella Jugoslavia Mentre i Bulgari vogliono soffocare qualsiasi iniziativa scolastica nel distretto di Vidin, considerandola sovversiva.—*Recensioni : Nei giorni del risveglio macedo-rumeno*— rievoca attraverso memorie, atti e corrispondenze, gli inizi della cultura rumena organizzata della Macedonia.

GRAIUL ROMANESC (Das rumänische Wort

MONATSSCHRIFT DES KULTURVEREINS „GRAIUL ROMÂNESC"

I. Jahrgang, Heft 10 Oktober 1927

AUFSÄTZE

Die untere Donau im Leben des rumänischen Volkes

von G. Vâlsan, Universitätsprofessor, Mitglied der Rumänischen Akademie

Die Einfügung der Donau-Fragen in einen geographischen Rahmen vermag unerwartete Erh.llungen mit sich zu bringen. Vor allem anderen zeigt sie uns den entscheidenden Unterschied zwischen dem Strom oberhalb des Eisernen Tores und dem Teil zwischen dieser Enge und der Mündung. An dieser Stromstrecke, also der unteren Donau, leben die Rumänen seit den ältesten Zeiten, zuweilen versteckt unter dem historischen Lärm der vorbeiziehenden Völker. Sie sind die Flusstäler hinabgezogen und rasch zu den Mündungen gelangt. Der Sinn der Donau ist ein derart vielseitiger und tiefer für das ganze Gebiet, als dass eine Entwickelung des hier zahlreichsten Volkes ausserhalb ihres Einflusses unmöglich gewesen wäre.

Im Mittelalter wies der Fall Sviatoslav von Kiew an der Donau, der seinen Sitz in Preslavăţ neben dem Delta aufgeschlagen hatte, darauf hin, welche wirtschaftliche Bedeutung der Strom an seinen unteren Teil noch seit dem X. Jahrhundert gehabt hatte. Es war dann die Aufgabe der Byzantiner, nach und nach die Bulgaren, Pekenegen und Cumanen von hier zu vertreiben. Ein Herzogtum wird dann gegründet mit Namen Paristrion, das auch dafür zeugt, welches der Mittelpunkt der imperialischen Bestrebungen in diesem Gebiet war. Es könnte scheinen, dass die Rumänen gerade damals aus ihrem Lande fehlten, doch wurden sie unter anderen Namen erwähnt, z. B. unter dem der Skytnen. Einstmals, kurz vor der Gründung der Fürstentümer, hat der Gedanke an die Donau alle unsere Fürsten vollauf beschäftigt Die Landwege nach den Donau-Verladungsstellen wurden von der sehr regen Verkehrsmöglichkeit auf diesem Strom bedingt, nicht aber haben sie jene Wege erst mit sich gebracht Durch unsere Lage an der Mündung wurde die unmittelbare Verbindung nach Byzanz mit all ihren glücklichen Folgen herbeigerufen.

BEMERKUNGEN

Wie viele Rumänen es im serbischen Banate gibt zeigt die Tatsache, dass gegenüber den offiziellen serbischen Statistiken, die im Jahre 1920 72.377 Seelen vermerken, nur die Zahlen der dortigen rumänischen Kirche, die 116.764 aufweisen, als richtig betrachtet werden müssen. Ihre Zahl ist jedoch grösser als diese, da viele Rumänen noch zu serbischen Kirchensprengeln gezählt werden, sodass diese Angabe als Mindestzahl zu gelten hat. *Die Bulgaren des Banates* werden, nach der Bekenntnis eines bulgarischen Zeitungsschreibers in einem Blatt aus Sofia, sowohl in Rumänien, als auch in Jugoslawien gerecht behandelt. Hingegen verfolgen die Bulgaren die Untergrabung jedweder Schulinitiative, die sie als staatsfeindlich betrachten, im Vidin-Distrikt. — *Kurze Anzeige: „In zilele redeşteptării macedo-române"* von Guşu Papacostea Goga.

GRAIUL ROMÂNESC (The Roumanian Speech)

MONTHLY REVIEW OF THE CULTURAL SOCIETY „GRAIUL ROMÂNESC"

Vol. I. No. 10 Octomber 1927

STUDIES

The Importance of the low Danube in the Roumanian History

by G. Vâlsan, Member of the Roumanian Academy

Considering the Danube problems from the geographic point of view we might throw an unexpected light on it.

There is a great unlikeness of the stream upwards the Iron Gates and the stream from the narrows to its confluence. In this part (in the lower Danube) the Roumanians are found from the ancient times, hidden sometimes by the hystorical troubles of passenger people.

They came down the rivers and soon arrived to their mouth.

The meaning of the Danube is so multilaterally and so deep for the whole region that it was impossible for such a large nation to develop outside its influence. In the Middle Age the casus Sviatoslav who settled himself near the Delta, showed what an economical valour the stream had, in its lower parts, as early as the Christs ere.

The Byzantines had turn out, one after the other, Bulgarians, Pecenegians and Cumanians.

A Dukedome is formed, Paristrion, who shows where was the centre of the Imperial preoccupation in those places.

The Roumanians seem to be limited to their own country but their are dispersed under other names, under the name of Skythes, for instance.

As soon as the Roumanian Principalities were created all the Princes have been preoccupied by the Danube. The roads to the harbours of the Danube were requested by the old activities on this river and not, as owe would fancy it, that the activities were determined by these roads.

NOTES

„How many Roumanians are in the Serbian Banat" shows: Comparing the dates of the official statistics which admit 72.3.7 Roumanians in 1920, must be considered true only the plain number of the Roumanians Church statistics from those who states 116 764. Their number is even larger than that for many Roumanians are enregistered to a Serbian parish; the number must be considered, therefore as a minimum. — *The Bulgarians of the Banat* find, after a confession of a Bulgarian journalist, in a newspaper, in Sofia, a fair treating as well is Roumania as in Jugo-Slavia. Ou return, the Bulgarians seek for the abolition of all initiative on school matters in the department of Vidin, which is qualified by them as subverisive. *Reviews: — In zilele redeşteptării macedo-române* de Guşu Papacostea Goga.

Citiţi

Ziare ale Românilor de peste hotare:

„NADEJDEA", Ziarul partidului român din reg. S. H. S. Vrsac (Vârşeţ)

„AMERICA", Cleveland, Ohio (U. S. A.).

TRIBUNA ROMANĂ, detroit, Michigan (U. S. A.).

Reviste despre Românii de peste hotare:

„GRAIUL ROMANESC",
Str. Cortului, 8 (Bucureşti).

„PENINSULA BALCANICĂ", (Bucureşti).

„TRIBUNA ROMANILOR TRANSNISTRIENI".
Str. Mihai-Viteazul, 50 (Chişinău).

Cărţi despre Românii de peste hotare:

„LA ROMANII DIN ISTRIA"
de *Leca Morariu*

„STUDII ISTRO-ROMANE" (II)
(Academia Română) de *Sextil Puşcariu.*

„ROMANII DE PESTE NISTRU"
(Cartea Românească) de *V. Harea*

„ROMANII DIN UNGARIA"
(Cartea Românească) de *I. Georgescu*

„ROMANII DINTRE VIDIN ŞI TIMOC"
(Cartea Românească) de *Emanoil Bucuţa*

„ROMANII DIN BULGARIA"
(Cartea Românească) de *Emanoil Bucuţa*

„VLAHULA"
roman macedonean
(Cartea Românească) de *T. Doru*

„FUGA LUI ŞEFKI"
roman vidinean
(Cartea Românească). de *Emanoil Bucuţa*